

مقدمه

عنوان مرکز مهمی برای انجام رسالت رسول خدا ﷺ، منشأ تحولات و خدمات، و پایگاهی برای ابلاغ پیامهای الهی به شمار می‌رفته است. در حال حاضر نیز مساجد در زمینه‌های مختلف دارای فعالیت‌های گسترده می‌باشد و هر قدر این فعالیتها و کارکردها از تنوع بیشتری برخوردار باشد مسلماً از جذابیت و اقبال بیشتری برخوردار شده و مورد استقبال گسترده‌تری از سوی تمامی

اگر چه هدف اصلی بنای مسجد، ایجاد مکان خاصی برای عبادت و راز نیاز با خداوند متعال است و علت نامگذاری آن به مسجد، از آن روست که جایگاه سجده و تواضع در پیشگاه خداوند متعال است؛ اما نباید از جنبه‌های دیگر مسجد غافل گردید. با نگاهی گذرا به تاریخ صدر اسلام و پس از آن، درمی‌یابیم که مسجد از آغاز پیدایش تاکنون به

مراتب والاتر و ارجمندتر از جلسات دعا است؛ چنانکه در روایت است که روزی رسول خدا ﷺ به مسجد وارد شدند. در مسجد، دو مجلس جداگانه برپا بود. گروهی در حال یاد دادن و فراگرفتن دانش بودند و جمعی نیز به دعا و راز و نیاز با خداوند مشغول. پیامبر ﷺ فرمود: هر دو گروه به سوی نیکی گام برمی دارند؛ دسته‌ای خدا را می‌خوانند و گروهی نیز آموزش

می‌بینند و نادانان را تعلیم می‌دهند؛ ولی این گروه (تعلیم و تعلم) کار برتری انجام می‌دهد. من نیز به منظور آموزش دادن مردم مبعوث شده‌ام. آنگاه پیامبر ﷺ در میان گروهی که سرگرم آموزش بودند، نشست.^۱

البته توجه به این نکته لازم است که در مسجد هر آموزشی توصیه

اقتدار جامعه، به‌ویژه قشر جوان قرار خواهد گرفت که نتیجه آن افزایش اعتقادات مذهبی و دین‌باوری در سطح جامعه می‌باشد.

گرچه پرداختن به تمام کارکردهای مسجد از صدر اسلام تاکنون در این نوشتار نمی‌گنجد؛ اما معرفی برخی از کارکردهایی که هم اینک در بسیاری از مساجد قابل اجرا است، خالی از فایده نخواهد بود:

۱. آموزشی

روزگاری مسجد، یگانه پایگاه مهم آموزشی در کشورهای اسلامی بوده است. متأسفانه مسئله آموزش در مساجد کم‌رنگ شده و مناسب است با برنامه‌ریزی و متناسب با امکانات موجود و استفاده از کارشناسان، برنامه‌هایی از قبیل: آموزش احکام و قرآن، مخصوصاً برای بانوان و نوجوانان و پاسخ به سؤالات و... برگزار گردد.

جایگاه جلسات علمی و آموزشی در مسجد از نگاه پیامبر اکرم ﷺ به

۱. خَرَجَ ﷺ قَادًا فِي الْمَسْجِدِ مَجْلِسَانِ مَجْلِسٌ يَتَّقُونَ وَمَجْلِسٌ يَدْعُونَ اللَّهَ وَيَسْأَلُونَهُ فَقَالَ كِلَا الْمَجْلِسَيْنِ إِلَيَّ خَيْرٌ أَمَا هَؤُلَاءِ فَيَدْعُونَ اللَّهَ وَأَمَّا هَؤُلَاءِ فَيَسْأَلُونَ وَيَتَّقُونَ الْجَاهِلَ هَؤُلَاءِ أَفْضَلُ بِالْتَّعْلِيمِ أُرْسِلْتُ ثُمَّ قَعَدَ مَعَهُمْ (بهار الاتوار، علامه مجلسی، مؤسسه الوفاء، بیروت، ۱۳۰۴ هـ، ج ۱، ص ۲۰۶).

فضل است.» یعنی فراگرفتنش خوب است؛ ولی اگر کسی نداند عیبی بر او نیست.

۲. فرهنگی

پس از نقش عبادی و آموزشی، نقش فرهنگی در بین دیگر نقشها و کارکردهای مسجد، دارای بیشترین اهمیت می‌باشد. پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله محیط مسجد را کاملاً فرهنگی می‌دانستند، تا جایی که در حضور آن حضرت و با اجازه ایشان برخی مسابقات برگزار می‌شد و حضرت ضمن ابراز خرسندی از این کار، با حوصله و بردباری کامل از چنین مسایلی استقبال می‌کردند.^۲ گرچه امروزه مراکز آموزشی و فرهنگی گسترش یافته است؛ اما نباید از این کارکرد مهم مسجد و بارور نمودن فرهنگی آن غافل شد. برگزاری جلسات شبی با قرآن، مسابقات، کتابخوانی و... از جمله برنامه‌هایی هستند که می‌توان با حمایت مسئولین

نمی‌شود؛ چنانکه امام کاظم علیه السلام می‌فرماید: رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد مسجد شدند و متوجه گردیدند که گروهی اطراف مردی حلقه زده‌اند، پرسیدند:

این مرد کیست؟ گفتند: علامه است.

فرمود: علامه چیست؟ گفتند: آگاه‌ترین

مردم نسبت به اصل و نژاد عرب،

سرگذشت آنان، روزگار جاهلیت و

اشعار عربی. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «ذَاكَ

عِلْمٌ لَّا يَضُرُّ مَنْ جَهَلَهُ وَ لَّا يَنْفَعُ مَنْ عَلِمَهُ

ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله إِنَّمَا الْعِلْمُ ثَلَاثَةٌ آيَةٌ

مُحْكَمَةٌ أَوْ فَرِيضَةٌ عَادِلَةٌ أَوْ سُنَّةٌ قَائِمَةٌ وَ

مَا خَلَّاهُنَّ فَهَوُ فَضْلٌ؛^۱ این دانشی است

که هر که نداند، زبانی برایش ندارد و

هر که فراگیرد، نفعی برایش نبخشد،

سپس پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: همانا علم

سه چیز است: آیه محکمه (اصول

اعتقادی)، فریضه عادل (علم اخلاق)

و سنت قائمه (مسائل فقهی و دیگر

علوم مورد نیاز جامعه)، غیر از اینها

علم مورد نیاز جامعه)، غیر از اینها

۲. آیین مسجد، محمد علی موظف رستمی، گوینه،

اول، تهران، ۱۳۸۱، ج ۲، ص ۲۷ - ۲۸.

۱. الکافی، ثقة الاسلام کلینی، دار الکتب الاسلامیه،

تهران، ج ۱، ص ۳۲.

عشایری کشورمان از نعمت روحانی محرومند و مناسب است که روحانیون نزدیک به این مناطق با هماهنگی برخی ادارات یا افراد متدین، وسیله نقلیه‌ای تهیه و به این مناطق سرکشی نمایند.

ج. مراکز تبلیغی اصلی و ثابت:

شاید هیچ پایگاهی به اندازه «مساجد» در تبلیغ اسلامی ایفای نقش نکرده باشد؛ از زمان رسول خدا ﷺ تاکنون اذان، نماز، وعظ و خطابه از مهم‌ترین برنامه‌های مساجد بوده و می‌باشد.

اما باید توجه داشت که در زمان کنونی وعظ و سخنرانیهای طولانی علاوه بر اینکه موجب خروج بسیاری افراد از مسجد می‌شود، نتیجه‌ای در پی نخواهد داشت، از اینرو به نظر می‌رسد باید سخنرانیها مخصوصاً سخنرانیهای هفتگی و مستمر بسیار کوتاه و حتی المقدور به صورت پرسش و پاسخ صورت پذیرد.

در سیره پیامبر اسلام ﷺ می‌بینیم که آن حضرت برای جلوگیری از

منطقه به اجرا درآورد. همچنین حضور امام جماعت مدتی قبل و بعد از نماز در مسجد برای پرسش و پاسخ، مشاوره و... شرایطی ویژه جهت رشد فرهنگی مردم را به وجود می‌آورد.

۳. تبلیغی

هدف از تبلیغ، رشد و افزایش معرفت دینی مردم و آشنا کردن آنان برای ادای وظایف دینی و اسلامی می‌باشد. با رجوع به سیره تبلیغی رسول خدا ﷺ مشخص می‌شود که ایشان سه نوع مرکز تبلیغی داشته‌اند:

الف. مراکز تبلیغاتی موقت:

این مراکز مربوط به زمان یا مکانهایی است که مسجدی وجود نداشت و حضرت از خانه بعضی اصحاب برای اقامه نماز و تبلیغ دین استفاده می‌نمود.

ب. مراکز تبلیغاتی سیار:

نظر به پراکندگی قبایل عرب، حضرت مجبور بودند شخصاً به اماکن مختلف سفر کرده و از نزدیک، پیام خویش را به مردم آن مناطق برسانند. هم اینک برخی از روستاها و نیز قبایل

به عنوان نمونه: یکی از دوستان که جزء مبلغین بسیار موفق اوائل انقلاب است، جوانان بسیاری را از طریق مسجد، جذب حوزه علمیه نموده است که بسیاری از آنها به عنوان امام جمعه، مدیر فرهنگی و حوزوی و... مشغول فعالیت می‌باشند که همگی مرهون جذب جوانان به مسجد است.

در اینجا لازم است به یک موضوع بسیار مهم در تبلیغات مسجد اشاره کنیم و آن تبلیغ مکارم اخلاق است.

در طول تاریخ کلاسهای ویژه اخلاق [فردی، اجتماعی، خانواده و...]

در اوقات تعطیل و فراغت عمومی توسط علمای گذشته در مساجد برگزار می‌شده است. هم اکنون نیز چنین برنامه‌ای در برخی شهرهای بزرگ همچون: قم، اصفهان و مشهد، توسط علما و در برخی شهرهای کوچک‌تر با استفاده از اساتید و روحانیون مجرب و متخلق به اخلاق - که گرایش عمومی مردم به آنان بیش‌تر است - برگزار و مورد استقبال

خستگی شنوندگان فقط برخی از روزها موعظه می‌فرمود؛ عبدالله بن مسعود می‌گوید: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَخَوَّنَا بِالْمَوْعِظَةِ فِي الْأَيَّامِ كِرَاهَةً السَّامَةِ عَلَيْنَا؛ رسول خدا ﷺ از آن رو که مبادا ما (شنوندگان) خسته و ملول شویم، برخی از روزها ما را موعظه می‌فرمودند.»

همچنین آن حضرت دیگران را نیز به آسان گرفتن در تبلیغ سفارش می‌نمودند: «يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا وَ بَشِّرُوا وَلَا تَنْفُرُوا؛ آسان بگیرید، سختگیر مباشید، بشارت بدهید و مردم را گریزان نسازید.»

تردیدی نیست که کار تبلیغی در مسجد سرشار از مایه‌های معنوی و روحانی است. آموزه‌های الهی کسانی را که اندک زمینه‌ای برای هدایت دارند، شیفته و شیدای اسلام می‌نماید.

۱. رواه البخاری فی کتاب العلم، باب: ما كان النبي ﷺ يَتَخَوَّنُهُم بِالْمَوْعِظَةِ وَ الْعِلْمِ.

۲. عوالی اللثالی، ابن ابی جمهور احصایی، انتشارات سید الشهداء علیه السلام، قم، ۱۴۰۵ ق، ج ۱، ص ۳۸۱.

گسیختگی که جامعه به مرور زمان دچار آن می‌شود، جلوگیری کند و تشکیل این اجتماعات در مکان مقدس مسجد، باعث می‌شود تا مؤمنین تحت توجه و ارشاد عالمان و مبلغان دینی قرار گیرند.^۱

از سوی دیگر، با نمایش همبستگی و پیوستگی مسلمانان در مسجد، همدلی و همراهی آنان همه روزه اعلام می‌گردد. همچنین مسجد عامل مهمی برای آشنایی با مؤمنین و اطلاع از حال یکدیگر و کمک در وقت نیاز و دعا در وقت گرفتاری یکدیگر می‌باشد. همچنین مسجد پایگاهی نیرومند در جهت انفاق و خیرات در راه خدا و برطرف کردن نیاز نیازمندان و مرکز مبارزه با ظلم حاکمان جور و انسجام نیرو و امکانات به منظور تداوم مبارزات و حفظ دستاوردها و پیروزیها به شمار می‌رفته و می‌رود. امام رضا علیه السلام می‌فرماید: «إِنَّمَا جُعِلَتْ الْجَمَاعَةُ لِنَلَا يَكُونَ الْإِخْلَاصُ وَ التَّوْحِيدُ

قرار گرفته است. مناسب است چنین برنامه‌ای - متناسب با استقبال مردم - در ضمن برنامه‌های مسجد، هفته‌ای یا ماهی یکبار انجام پذیرد. همچنین بیان احادیث و نکات اخلاقی «بسک دقیقه‌ای» از ائمه هدی علیهم السلام و زندگانی بزرگان دین، بین دو نماز مغرب و عشا بسیار اثرگذار و جذاب می‌باشد.

۴. اجتماعی

اساس دین اسلام بر اجتماعی بودن قرار گرفته است تا انسان را از زندگی فردی و عزلت برهاند. به همین جهت می‌بینیم اسلام عزلت و تنهایی همراه با راز و نیاز - اعتکاف - را نیز در میان جمع، آن هم در مسجد جامع مورد سفارش قرار می‌دهد.

اصولاً یکی از علل تأکیدات پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام بر حضور در نماز جماعت به صورت صفوف فشرده و منسجم، ایجاد روحیه تعاون در میان نمازگزاران و افزایش بُعد اجتماعی مسلمانان در کنار انجام اعمال عبادی آنان می‌باشد. و این حضور می‌تواند از هرج و مرج و عنان

۱. آیین مسجد، محمد علی موظف رستمی، ج ۲،

مسلمانی یکدیگر، روا و ممکن باشد. همچنین مساعدت در نیکوکاری و تقوا و جلوگیری از بسیاری از نافرمانیهای خداوند عزیز و جلیل [با حضور در نماز جماعت محقق می‌شود].»

بنابراین با توجه به این سخن گهربار، کارهایی مانند جمع‌آوری کمک برای نیازمندان، پرداخت وام، اعطای خدمات درمانی، اقدامات برای تسهیل ازدواج جوانان، برنامه‌ریزی برای عیادت و سرکشی از بیماران مخصوصاً بیماران اهل مسجد و اموری از این قبیل، همگی از مصادیق تعاون بر «بر» و تقوا» است.

۵. سیاسی

یکی از کارکردهای مهم مسجد، کارکرد سیاسی است که از زمان رسول خدا ﷺ بر آن تأکید شده و هم‌اکنون نیز اهمیت آن کاملاً مشخص است. بر همین اساس، آن حضرت پس از بنیانگذاری نظام اسلامی، مسجد را که مرکزی عمومی و محل تجمع مسلمانان برای ادای فرایض

و الْإِسْلَامَ وَالْعِبَادَةَ لِلَّهِ إِلَّا ظَاهِرًا مَكْشُوفًا مَشْهُودًا لِأَنَّ فِي إِظْهَارِهِ حُجَّةً عَلَى أَهْلِ الشَّرْقِ وَالْقُرْبِ لِلَّهِ وَخِدَّةٌ وَ لِيَكُونَ الْمُنَافِقُ وَالْمُسْتَخْفِئُ مُؤَدِّيًا لِمَا أَقْرَبَهُ يَظْهَرُ الْإِسْلَامَ وَالْمُرَاقَبَةَ وَ لِيَكُونَ شَهَادَاتُ النَّاسِ بِالْإِسْلَامِ بَغْضِهِمْ لِبَعْضِ جَائِزَةٌ مُكْنَنَةٌ مَعَ مَا فِيهِ مِنَ الْمُسَاعَدَةِ عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَى وَ الزَّجْرِ عَنِ كَثِيرٍ مِنَ مَعَاصِي اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ؛^۱ [نماز] جماعت بدان جهت مقرر شده است تا اخلاص، توحید، اسلام و پرستش خدا همگی ظاهر، آشکار و مشهود باشند؛ زیرا در آشکار کردن این امور، حجت خدای یگانه بر اهل خاور و باختر موجود می‌باشد. همچنین [به‌خاطر آن باید احکام اسلام آشکارا عملی گردد و بر انجام آن مراقبت کنند] تا منافق و سست دین نیز آنچه را [به زبان] بدان اقرار کرده است، به جای آورد و اسلام و مراقبت بر آن را اظهار کند. و برای آنکه گواهی دادن مردمان به

۱. وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، مؤسسه آل‌البیت علیهم‌السلام، قم ۱۴۰۹ ق، ج ۸، ص ۲۸۷.

مابین خالق و سیاست، کاری به آن ندارد، اسلام به حکومت کاری ندارد، به سیاست کاری ندارد، این را آنقدر تبلیغات روی آن کردند که در جامعه خود روحانیت هم به خورد آنها هم دادند که بسیاری از آنها هم همین اعتقاد را پیدا کردند... که روحانی مسجد برود و نماز بخواند و عرض می‌کنم از این صنف کارها؛ درس بگویند و مباحثه بکنند و آن آداب شرعی را به مردم نشان دهد. آنها دیدند که نماز روحانیون و نماز اسلام هیچ به آنها ضرر ندارد، هرچه می‌خواهند نماز بخوانند»^۱

ع. جهادی

بررسی کتب تاریخی به خوبی روشنگر آن است که از ابتدای اسلام تمامی فعالیتها از جمله: گردآوری، تجهیز، سامان دهی و تجمع نیرو به هنگام احساس خطر و بیم از تعرض دشمن، در مسجد صورت می‌پذیرفته است. مسجد نه تنها محل اعزام نیروها و طرح نقشه‌های جنگی بوده، بلکه

دینی بود، به عنوان پایگاه حکومت و نهاد سیاسی اسلام برگزید. در دوره‌های بعد نیز بیش‌تر امور سیاسی آن روز مانند معرفی خلیفه، مراسم بیعت با وی، عزل و نصب استناداران و کارگزاران و... در مسجد صورت می‌گرفت.

در دوران انقلاب اسلامی ایران پس از محور اعتقادی و عبادی، پررنگ‌ترین، فعال‌ترین و بارزترین بخش کار مساجد در محور سیاست بوده است؛ چرا که مساجد در آگاهی و بیداری توده‌ها در دوران قبل و بعد از انقلاب نقش مؤثری داشته‌اند و هم‌اکنون نیز استعمارگران جهان از مسجد بیش از هر نهاد انقلابی می‌ترسند.

حضرت امام خمینی علیه السلام در تبیین بعد سیاسی مسجد می‌فرمایند: «اما راجع به اسلام، شروع کردند تبلیغات کردن به اینکه اسلام یک مکتبی است که می‌گوید: ملایم، کم‌کم، لابد پیش می‌آیند، یک مکتبی است که مربوط به دعا و ذکر و یک روابطی مابین مردم و

از مساجد به عنوان مراکز نیرومند پشتیبانی انقلاب و ستاد عملیاتی رهبر انقلاب اسلامی، در هراس و وحشت بوده و بارها مساجد را آماج حملات خود قرار داده‌اند و هم اینک نیز دشمنان داخلی و خارجی در صدد دور کردن مردم به خصوص جوانان از مساجد می‌باشند.

بت‌شکن زمان، امام خمینی علیه السلام با درک این حساسیت دشمنان، بارها خطر جدایی انقلاب از مساجد را مورد تأکید قرار داده و فرموده‌اند: «اگر این مسجد و مرکز ستاد اسلام قوی باشد، ترس از فانتومها نداشته باشید! ترس از آمریکا و شوروی و اینها نداشته باشید! آن روز باید ترس داشته باشید که شما پشت کنید به اسلام، پشت کنید به مسجد.»^۲

۷. رسانه‌ای

یکی از نیازهای مهم بشر، وسایل ارتباطی است تا انسانها را از اخبار مهم مطلع ساخته و آنان را در حوادث

رسول خدا صلی الله علیه و آله دستور می‌دادند در صورت وجود مسجد، چادر فرماندهی ایشان را در کنار آن نصب کنند؛ به طوری که در جنگ با «بنی نضیر» به بلال دستور داد تا خیمه ایشان را در کنار مسجد کوچکی نزدیک آن محل نصب کنند؛ اما زمانی که آن خیمه مورد شناسایی و هدف تیر دشمن قرار گرفت، حضرت فرمودند تا خیمه را به کنار «مسجد فضیخ» منتقل نمایند تا از تیررس دشمن به دور باشد.^۱

آنچه در طول مبارزات و فعالیت‌های انقلابی در عصر حاضر و در دوران قبل، حین و بعد از انقلاب اسلامی ایران روشن گشت، آن است که مساجد تنها جایگاهی هستند که در جوی آکنده از وحدت، اخوت و معنویت، نیروهای مبارز، مؤمن و شجاع را در خود جای داده و از این طریق، در جهت بیداری و آگاهی بخشی به گروه‌های مختلف مردمی، رسالت خویش را عینیت بخشیده است. به همین دلیل است که دشمنان

۲. صحیفه نور، مرکز فرهنگی انقلاب اسلامی،

مساجد نقش مهم و غیر قابل انکار خود را در این کارکرد ایفا نمایند.

در اینجا مناسب است به برخی ویژگیهای خاص رسانه‌ای مسجد اشاره می‌شود:

۱. پیام مسجد، همگانی بوده و اخبار خصوصی و محرمانه ندارد؛ به خلاف برخی رسانه‌ها.

۲. مسجد، پیام منفی ندارد؛ به خلاف بعضی رسانه‌ها که پیام منفی هم دارند.

۳. پیام مسجد، موجب نفوذ در قلبها و افکار مخاطبین می‌شود؛ به خلاف اخبار تعدادی از رسانه‌ها.

۴. پیام مسجد، می‌تواند انقلاب‌ساز باشد؛ ولی اخبار برخی رسانه‌ها انقلاب‌سوز.

۵. اخبار رسانه‌ها در روز بعد و یا حتی چند ساعت بعد کهنه می‌شود؛ به خلاف پیامهای مسجد.

۶. در رسانه مسجد، اولویت با پیام دینی و تحت تأثیر احکام دین است؛ اما در اکثر رسانه‌ها اولویت با مسائل اقتصادی و سیاسی است.

به یاری یکدیگر طلبیده و از حمله دشمنان آگاهی داده، آنان را آماده دفاع نماید. دین مبین اسلام از ۱۴۰۰ سال پیش این نیاز را در نظر گرفته و مکانی به نام «مسجد» را به عنوان پایگاه ارتباطی بسیار مهم در افزایش پیوندهای انسانی و توسعه فرهنگی اسلام معرفی کرده است. به همین دلیل کارکرد رسانه ارتباط جمعی با همه تحولات تکنیکی، زمانی قرین توفیق قلمداد می‌شود که بتواند عمیق‌ترین ارتباط و پیوند را با مخاطب برقرار سازد که این ویژگی فقط در مسجد یافت می‌شود.

هر چند ممکن است چنین تلقی شود که با وجود وسایل ارتباط جمعی پیشرفته امروزی، این نقش مساجد، اهمیت قبلی خود را از دست داده است؛ ولی گسترش مساجد در تمامی نقاط شهری و روستایی از یکسو و از سوی دیگر، حرمت، قداست و معنویت خاصی که مسجد نزد مسلمانان دارد، سبب شده است تا

۱۰. پیام مسجد آرامش بخش است؛ به خلاف عمده رسانه‌ها.
۱۱. در طول تاریخ مساجد واقعی (نه مساجدی مثل مسجد ضرار) مخاطبین خود را از مسیر حق منحرف نساخته است؛ ولی رسانه‌ها معاویه را امیر و حضرت علی علیه السلام را کافر و امام حسین علیه السلام را خارجی معرفی کردند.

۸. روحی، روانی

اضطراب و نگرانی یکی از بزرگ‌ترین مشکلات زندگی انسان و آرامش یکی از گمشده‌های مهم بشر است که همواره در جستجوی آن بوده و هست و از آغاز زندگی برای یافتن آن تلاش کرده است.

قرآن کریم با جمله‌ای کوتاه و پرمغز، مطمئن‌ترین و نزدیک‌ترین راه را برای رسیدن به آرامش نشان داده و می‌فرماید: «**أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ**»؛^۱ بدانید که با یاد خدا دلها آرام می‌گیرد. «همچنین می‌فرماید: **هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ**

شاید هیچ پایگاهی به اندازه «مساجد» در تبلیغ اسلامی ایفای نقش نکرده باشد؛ از زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله تاکنون اذان، نماز، وعظ و خطابه از مهم‌ترین برنامه‌های مساجد بوده و می‌باشد.

۷. پیام مسجد، ارشاد و هدایت است؛ به خلاف اخبار برخی رسانه‌ها که فقط اطلاع‌رسانی است و احیاناً همراه با تخریب و گمراهی.

۸. پیام‌دهنده در مسجد (امام) باید عادل و عالم باشد؛ به خلاف پیام‌دهنده در بعضی از رسانه‌ها که شرط خاصی نداشته و هر کس می‌تواند در مقام پیام‌دهنده باشد.

۹. پیام‌دهنده مسجد، مخاطب را می‌شناسد و طبق ظرفیت او پیام می‌دهد؛ ولی رسانه‌ها عمدتاً به هر گیرنده‌ای پیام می‌دهند.

آشنایی با کارکردهای مسجد به ما کمک می‌کند تا با بهره‌گیری از کم‌ترین امکانات در جهت جذب مؤمنین، مخصوصاً جوانان استفاده نموده و سپس از خداوند منان بخواهیم در کلام، عمل و فعالیت ما برکسی قرار دهد تا در نمازگزاران تأثیرگذار باشد. چنانکه بسیاری از مبلغین گرامی با برگزاری جلسات هفتگی برای جوانان باعث شده‌اند عده زیادی از جوانان جذب حوزه شوند یا جزء جوانان بسیار خوب و مورد تأیید در آن منطقه گردند.

ذکر این نکته ضروری است که تأثیر فعالیت‌های فرهنگی - دینی معمولاً دراز مدت است و نباید انتظار داشت آثار یک برنامه در مدتی کوتاه ظاهر گردد؛ به عنوان مثال می‌بینیم تلاش مردم به رهبری امام خمینی علیه السلام، برای برپایی انقلاب پس از سالهای متمادی نتیجه بخشید و نظام اسلامی به ثمر نشست.

لِيُزَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ؛^۱ «او کسی است که آرامش را در دل‌های مؤمنان نازل کرد تا ایمانی بر ایمانشان بیفزایند.»

امام صادق علیه السلام به مسلمانان سفارش می‌کنند که به هنگام رویارویی با مشکلات و اندوههای دنیوی، به نماز و مسجد پناه ببرند؛ چنانکه می‌فرمایند: «مَا يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ إِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ غَمٌّ مِنْ غُمُومِ الدُّنْيَا أَنْ يَتَوَضَّأَ ثُمَّ يَدْخُلَ الْمَسْجِدَ فَيَرْكِعَ رَكَعَتَيْنِ يَدْعُو اللَّهَ فِيهِمَا أَمَا سَمِعْتَ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ﴾؛^۲ هنگامی که اندوهی از اندوههای دنیا یکی از شما را فرا گرفت، چه می‌شود که وضو گرفته به مسجد داخل شود و دو رکعت، نماز بخواند و در آن دو رکعت، خدا را بخواند [و دعا کند]؛ مگر نشنیده‌ای که خدا می‌فرماید: و با صبر و نماز یاری جوید.»

۱. فتح/۴.

۲. مجمع البیان فی تفسیر القرآن، علامه طبرسی، انتشارات ناصر خسرو، تهران، ۱۳۷۲، ج ۱، ص